
зовнішнє середовище, вплив якого здійснюється через забруднення, транспортоване повітряними і водними трансграничними потоками [3], а також накопичується внаслідок місцевих чинників, щодо забезпечення туристичної діяльності, поділяють на два види: пейзажне забруднення й забруднення атмосфери. Перше може не впливати негативно на здоров'я туристів, але воно створює певний зовнішній ефект сприйняття навколишнього середовища відповідного туристично значимого об'єкта. Так, наприклад, наявність звалищ побутових відходів, які вчасно не вивезли, створює чітке негативне ставлення туристів і до самого туристично значимого об'єкта. До другого виду належить забруднення атмосфери трасами переміщення міських туристичних потоків різноманітними хімічними сполуками, які перевищують ГДК або радіаційне забруднення. Середовища з такими характеристиками не мають візуального впливу на туристів, але багато з них починають поступово реагувати на такий стан середовища (погане самопочуття, різноманітні розлади тощо).

Саме екологічний чинник вважають провідним, адже він лімітує розвиток туристичної діяльності в містах. Це середовищний фон, з аналізу якого має починатися будь-яке туристичне планування міського туризму. В основі такої діяльності має бути екологічне зонування території міста, яке сприймають як розподіл території на зони з різним екологічним призначенням або з різним антропогенним впливом.

Екологічна безпека міського середовища – це стан певної ділянки міста, що виключає шкідливий вплив або загрозу його мешканцям та відвідувачам, створений антропогенними або природними впливами, що сприяють формуванню природно-культурного середовища, яке задовільняє санітарно-гігієнічні, естетичні і матеріальні потреби.

Міський екологічний туризм як складова загальної урбоекології вирізняється тим, що він не створює додаткового екологічного навантаження на міське середовище, водночас він є його споживачем. Саме від екологічної якості міського середовища залежить якість туристичного бізнесу. Тому екологічне зонування міста є зонуванням екологічної якості його туристичного використання.

Інтенсивність розвитку міського туризму ставить перед урбоекологічними властивостями додаткові вимоги щодо якості туристично привабливих ділянок міста. Це повинно враховуватись при створенні генеральних планів міст і перспективах розвитку міських середовищ.

Література:

1. Гладкий О.В., Іщук С.І. Географія міст. Геоурбаністика: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К. ПАЛИВОДА А.В., 2014. 300 с.
2. Кучерявий В.П. Урбоекологія. Львів. Світ. 1999. 360 с.
3. Современные ландшафты Крыма и сопредельных акваторий: Монография. Научный редактор Е.А. Позаченюк. Симферополь, Бизнес-Информ, 2009. 672 с.
4. Франчук Г.М. Урбоекологія і техноекоелогія. Київ. Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк». 2011. 496 с.
5. Шищенко, П.Г., О.Ю. Дмитрук. Київ як екологічна система: природа – людина – виробництво – екологія. Київ. Центр екологічної освіти та інформації. 2003. С. 281-307.

Тетяна ГРУХІНА

Відокремлений структурний підрозділ

«Тернопільський фаховий коледж

Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя»

ОРГАНІЗАЦІЯ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗА МАРШРУТОМ “ТЕРНОПІЛЬ-ЗАЛУЖЖЯ-ЗБАРАЖ-ТЕРНОПІЛЬ”

Психічний розвиток підлітків характеризується тим, що фактично весь цей період супроводжується кризою. Її передумовою є руйнування старої структури особистості,

---

внутрішнього світу, системи переживань дитини, що були сформовані до цього віку. Суть кризи полягає у глибокій якісній зміні всього процесу психічного розвитку та внутрішнього світу. Це зумовлюється гострим проявом почуття дорослості, яке не є фактичним, оскільки підліток залежний у фінансовому та інших планах від батьківської сім'ї. Проте дитина заявляє про свою позицію, хоче мати такі ж самі права, як і дорослі, бажає мати статус дорослої людини.

У соціальному плані збільшується значення спілкування з однолітками та друзями, спілкування зосереджується у соціальних мережах, телефонних розмовах, зустрічах та прогулянках з друзями. Часто спостерігається підвищення конфліктності у стосунках із батьками, вчителями та старшими. Дорослі у соціальній ситуації розвитку підлітків виступають в якості значущих осіб. Цей «педестал» може зайняти будь-хто: масовий кумир (популярний співак або актор тощо), вчитель (у рольовій позиції дорослого друга) або батьки (якщо вчасно і правильно зреагували на кризу).

Підлітків, народжених з 2005 року (теперішні учні 2-3 курсів ВСП ТФК ТНТУ), називають поколінням Z. Для них «майбутнє» вже настало. Вони не читають друкованих газет, не уявляють життя без інтернету і народилися вже зі сторінками у соцмережах. Вони не заблукають, тому що є навігатор, вони не будуть нерозумними, бо запитають у Google. Унікальність покоління в тому, що весь технічний прогрес був частиною їхнього життя від самого народження. Наприклад, перший iPhone вийшов у 2007 році, коли Z тільки починали жити, тому вони не знають світу без айфона. Представники цього покоління переважно неповнолітні, а частина характерних рис зміниться з віком під впливом глобальних подій. Однак психологічні особливості спілкування і взаємин дітей з дорослими характеризуються такими проявами: підлітки не погоджуються на нерівноправні стосунки, оскільки вони не відповідають їх уявленням про власну дорослість та самостійність. Вони вимагають поваги, довіри, самостійності.

Суттєво змінюються і психологічні особливості навчання підлітків. Вони обирають такі способи навчання, які роблять їх більш незалежними, більш дорослими в їх очах (обирають самостійні форми занять, а від викладача вимагається розуміння, підтримка, допомога). Одним з прикладів таких занять може бути активний туризм, зокрема пішохідні краєзнавчі екскурсії [6].

Досліджуючи сучасну наукову літературу щодо тлумачення вище зазначеного терміну, доходимо висновку, що активний туризм – це вид туризму, що передбачає певні фізичні навантаження з використанням активних засобів пересування переважно на територіях з унікальним ландшафтом та збереженим природним середовищем. Для активного туризму ідеально підходить територія Товтрового кряжу в межах околиць міста Збараж, завдяки різноманітному ландшафту – чергування низин та гір, боліт та рівнин, степу та лісів. Окрім того, привабливі туристичні локації знаходяться поруч з обласним центром м. Тернопіль та мають зручну логістику.

Обраний маршрут має на меті ознайомити екскурсантів з історією, природою, географією Збараського району, а саме с. Залужжя та м. Збараж. Останнє є одним з «найстаріших» населених пунктів Західної України. Ця територія оповита легендами, історичними подіями та вражає красою Товтрового кряжу. Екскурсія поєднує історію, географію, фольклор у єдине ціле. Тому доречно її проводити для різновікових груп населення. У контексті сучасної війни з Росією особливо актуальна пішохідна екскурсія для підлітків, адже формує у молодого покоління патріотичну свідомість, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу.

Мандрівка розпочинається з обласного центру міста Тернополя і пролягає на північ області. Першим по маршруту є село Залужжя. Звідси розпочинається пішохідна екскурсія , протяжністю 12 км [3, 79-80].

Саме тут виникло древнє поселення, яке згодом отримало назву Збараж, і тепер тут можна побачити залишки середньовічної фортеці, яка протягом кількох століть була надійною охороною місцевого населення від нападів завойовників. А неподалік від старозбараської

фортеці на протилежному боці річки Гнізни височить таємнича Бабина гора, про яку існує багато легенд [1, 36-39].

Рис 1. Вид на Замкову гору

Одна з них розповідає, що в давнину на вершині цієї гори серед дрімучих лісів було поганське капище з кам'яним ідолом - бабою - священне місце, де відбувалися прадавні ритуали, горіли жертвні вогні й заводили ігрища. Згодом на місці поганського капища збудували церкву з оборонними бійницями. Легенда розповідає, що вона була з'єднана шкіряним мостом з фортецею. Інша легенда каже, що їх єднав підземний хід [4, 78-79].

Поряд з Бабиною горою здіймаються ще кілька вершин, назви яких свідчать про їхнє багате історичне минуле. Це Чернеча гора або Монастирок, де стоїть найдавніша на Збаражчині святиня - церква Преображення Господнього (1600 року), Довбушева і Вселенська гори, Княжа гора, де була старозбаразька фортеця, гора Скала. Ось на тих теренах починалося місто Збараж, до якого проводить нас дорога [7].

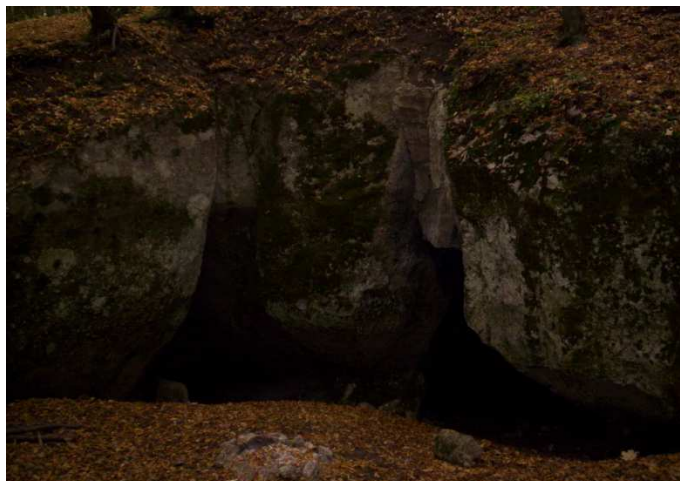

Рис 2. Вид на Бабину та Довбушеву гори

Окремою туристичною локацією є гора Довбуша – товтрова гора біля села Залужжя, розташована на лівому березі річки Гнізна, обіч Бабиної Гори (сполучені між собою), висота – 405 метрів. Про зв'язок назви з іменем Олекси Довбуша відомостей немає, а у Збаражі назву трактують від родини братів Шмигельських, які проживали коло гори – в народі їх називали Довбушами. Саме на північних схилах цієї гори розташовані печери, які й ідентифіковані із залишками язичницького святилища. Печери мають два входи, які знаходяться на правому березі одного з витоків річки Гнізна (приблизно 1 км до річки), і вище рівня річки на

---

80 метрів в горі гряді гір Бабина-Довбушева [7].

Рис 3. Вхід в одну з печер на Довбушевій горі

Останнім пунктом пішохідної частини екскурсії є Збараж - одне із заповідних міст України. Сьогодні - це місто-пам'ятка, місто-заповідник, де десятки пам'яток історії та культури, це осередок міжнародного туризму.

Особливу історичну і архітектурну цінність міста становлять середньовічний замок з укріпленнями, що здіймається над містом, ансамбль споруд монастиря Бернардинів, комплекс адміністративних будинків та будинку садибного типу XIX ст., монастир сс. Феліціанок XVIII ст., водяний млин XVI-XVII ст.; Успенська та Воскресенська церкви належать до пам'яток місцевого значення [5].

Безперечно, головною і центральною пам'яткою старовини у Збаражі, його окрасою, є середньовічний замок. Ця твердиня знаходиться трохи осторонь від центру міста, в парку, на так званій Замковій горі. Замок споруджено в 1627-1631 рр. братами Христофором та Юрієм Збараськими. Саме на його базі у 1994 р. Постановою Кабінету Міністрів №78 від 8 лютого було створено Державний історико-архітектурний заповідник (ДІАЗ) в місті Збаражі, метою якого є збереження та охорона пам'яток історії та архітектури, пристосування їх до потреб сучасності [2].

Рекомендації керівникам туристичних груп

1. Маршрут пішохідної частини екскурсії адаптований та розроблений для всіх вікових категорій населення;
2. Матеріали екскурсій можна використовувати при вивченні історії свого краю, літератури, природознавства, мистецтвознавства, а також у виховній роботі. Обсяг і характер висвітлення інформації залежить від вікової групи екскурсантів;
4. Необхідно пам'ятати, що екскурсія – не просто прогулянка, а своєрідне навчальне заняття і, одночасно – цікавий відпочинок. Не залишати екскурсантів тільки споглядачами і слухачами, а стимулювати їх до активної, творчої співучасті в бесіді;
5. Заздалегідь слід вивчити об'єкти, на яких проводитиметься екскурсія, запам'ятати її головну тему, скласти план екскурсії та підготувати тези тексту. Дотримуватись теми екскурсії, не відхилятися на висвітлення побічних та випадкових питань;
6. Не перевтомлювати екскурсантів надмірною кількістю інформації, бо вони перестають її сприймати й осмислювати;
7. Вміти показувати об'єкти і вчити учасників екскурсії правильно їх розглядати;
8. Для вдалого проведення екскурсії необхідно продумати запасний варіант екскурсійного маршруту на випадок форс-мажорних обставин;
9. Керівнику туристичної групи необхідно враховувати рівень фізичної підготовки екскурсантів, щоб ніхто не відставав, не втомився, але при цьому екскурсію не варто перетворювати в звичайну прогулянку з переважанням елементів пасивного відпочинку.

Продумати кількість та тривалість зупинок і підібрати для цього комфортні місця.

10. Запропонувати молоді цікаві локації для створення відео та фотоматеріалів і для подальшого поширення у соціальних мережах.

11. Щоб повною мірою оцінити велич та красу даної подорожі варто тут побувати у теплу пору року, а також вирушати в дорогу о 8 годині ранку.

Отже, пішохідні екскурсії є ефективною формою вивчення рідного краю, тому відбір об'єктів і складання маршруту повинні бути найбільш відповідальним етапом роботи при підготовці екскурсії. Дана екскурсія все більш популярна внаслідок ряду її особливостей: вона забезпечує маневреність групи на маршруті, дає учасникам екскурсії глибше вивчити, дослідити об'єкти, уявити себе учасником подій, і має безліч переваг: екскурсвод сам задає ритм, рух (швидкість, тривалість переходів та зупинок), який забезпечує сприятливі умови для показу і розповіді. Подорож охоплює відносно велику територію та дає можливість відпочити молоді від урбаністичних ландшафтів і зблизитись з природою.

Розроблений туристичний маршрут поєднує історико-архітектурні, культурні, природні об'єкти краю, не має вікових обмежень і є цікавим для всіх верств населення. Екскурсійна мандрівка розроблена з метою всебічного висвітлення багатого туристичного потенціалу нашого краю, створення конкурентноспроможного регіонального туристичного продукту та його ефективного просування на українському туристичному ринку, залучення туристів в область, особливо молоді, адже використання туризму – один із засобів виховання та гармонійного розвитку особистості.

Література:

1. Бармак М. В., Бармак О. Я. "Наш край - Тернопільщина". – Тернопіль, 1997. – 164 с.
2. Збараський замок. Випуск 1// Пам'ятки Древнього Збаража. — Видання ДІАЗ у м. Збаражі, 2001.
3. Земля Тернопільська. Туристичний путівник. – Тернопіль: Джура, 2003-368с.
4. Липа К. Під захистом мурів. - К.: Наш час, 2008. - 184 с. - (Сер. "Невідома Україна").
5. Маланчук І.М «Оглядова екскурсія по місту» Державний історико – архітектурний заповідник в Збаражі., Збараж 2000.
6. Солдатова Г. Покоління Z : психолог розповіла, як Інтернетзмінив сучасних дітей [Електронний ресурс] / Галина Солдатова. – Режим доступу : <https://ukr.media/science/272956/>.
7. Явір Іскра, Б. Язичницькі святині Залужжя [Текст] / Явір Іскра, Б. // Живий журнал. – 2012. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/16318>.

Іван РУДАКЕВИЧ

*Підгороднянська сільська рада
Підгородне, Тернопільська область, Україна*

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ПРИМІСЬКИХ ГРОМАДАХ М. ТЕРНОПІЛЬ

Після завершення у 2020 році реформи децентралізації навколо міста Тернополя було створено 6 територіальних громад: Білецьку, Байковецьку, Великобірківську, Великогаївську, Великоберезовицьку та Підгороднянську. З Тернопільською міською територіальною громадою також межують Озернянська та Залозецька громади, які є дещо віддаленими від обласного центру. Територія приміських громад м. Тернопіль завдяки вигідному географічному положенню і наявності багатьох природних та історико-культурних ресурсів сприяє розвитку туристичної сфери.

Наукових досліджень розвитку туризму у новостворених територіальних громадах в Україні поки небагато. Серед них статті Л. Архипової, Р. Карачовського, О. Коркуна, О. Кифяка, Н. Кудли, О. Машкової, Н. Паньків, О. Цільник, Н. Чир та інших авторів. Окремі